

ВІД АВТОРКИ

Любі читачі й читачки, я писала цю книжку впродовж вісімдесяти років. Коли в шістнадцять на власні очі бачила жахіття Голокосту; коли вітала в цьому світі своїх дітей, а потім онуків і правнуків; коли викладала старшокласникам і стала психологинею, яка лікує травми; коли спілкувалася з численними пацієнтами й читачами з усіх куточків світу, яких ніжно люблю, — увесь цей час я подумки писала для вас. Я воліла поділитися з вами засобами, які допомогли мені пережити немислиме, прагнула показати вам, що історія людської схильності чинити зло — це також історія невідступної спроможності плекати надію.

Я відчуваю обов'язок поділитися власною історією. Повідати правду про все, що сталося, щоб ми не забували. А ще передати у спадок надію й жагу до життя, щоб смерть моїх батьків і мільйонів інших не була даремною. Я хочу, щоб ми ніколи не припиняли тріумфувати й святкувати життя.

Мені здається, настала слушна мить нарешті поділитися з вами моєю історією. Моя сестра Магда померла рік тому – всього за кілька тижнів після святкування свого сотого дня народження. І я збагнула: якщо не напишу для вас цю книжку зараз, то можу цей шанс прогавити. Так, здається, мене надихає власна смертність.

А ще мені дає наснагу *ваше* життя. Я бачу, які випробування сучасного світу вам випали: ви живете в неспокійні часи, стикаєтеся зі збройним насильством, кібербулінгом, кліматичними змінами, всесвітньою пандемією, катастрофічними показниками тривожності, депресії, відчаю, самогубств. Я хочу, щоб мої дев'яносто шість років на цій планеті, моє майже столітнє життя, становлення і зцілення принесли вам користь – хочу вболівати і стояти за вас горою. Хочу запропонувати вам стратегію емоційного та духовного подолання неunikного болю і випробувань, які постануть у вашому житті. Я хочу дати посібник, написаний спеціально для вас у цей період вашого становлення, коли ви приймаєте все, що успадкували та пережили, міцнієте, стаєте самими собою й обираєте будувати життя, яке хочете прожити понад усе.

Я пропоную вам сьогодні цю книжку з вдячністю і надією, що ви прочитаєте мою історію та відчуєте, що не самі на цьому дивному шляху – бути людиною. З надією, що ви прочитаєте мою історію і подумаєте: якщо вона змогла, то і я зможу! Я пропоную вам цю книжку,

щоб і ви змогли скинути з себе пута жертви й обрали танцювати своє життя, навіть за найпекельніших обставин. Я ділюся своєю історією, щоб надихнути вас стати посланцями миру й представниками власного вибору в житті. Я пропоную вам цю книжку, щоб ваше життя було таким, якими ви насправді є: неоціненними і вільними.

З любов'ю — Еді
Жовтень 2024 року

ПРОЛОГ

Якби я могла скоротити все своє життя до одного моменту, до єдиної статичної картини, вона була б така: три жінки в темних вовняних пальтах, рука до руки, на витоптаному подвір'ї. Вони виснажені. На їхніх черевиках пил. Вони стоять у довгій черзі.

Ці три жінки — моя мама, моя сестра Магда і я. А цей момент — останній, коли ми разом. Але ми цього не знаємо. Ми відкидаємо навіть думку про це. А може, ми надто втомлені, аби міркувати про те, що чекає на нас попереду. Це мить розділення: матері та дітей, життя колишнього і того, на що воно перетвориться. Лише згодом, озирнувшись на цю мить, можна усвідомити її значення.

Я бачу нас трьох попереду, наче я наступна в черзі. Чому пам'ять показує мені мамину спину, а не обличчя? Її довге волосся, хитромудро сплетене та зав'язане на голові. Магдині каштанові хвилі торкаються її плечей. Моє темне волосся сховане під шарфом. Мама

стоїть посередині, а ми з Магдою хилимося до неї з боків. Я не можу зрозуміти, чи то ми допомагаємо мамі стояти, чи навпаки, це вона, наче стовп, тримає мене з Магдою.

Цієї миті я переступаю поріг, за яким на мене чекають найбільші втрати в житті. Упродовж восьми десятиліть я знову й знову поверталася до тієї картини, на якій ми втрюх. Я вивчала її так уважно, ніби намагалася знайти там щось непомічене, але важливе. Ніби я можу повернути життя, яким жила до втрат. Ніби така можливість існує. Ніби я можу знов опинитися в часі, коли ми тримаємося за руки, належимо одна одній. Я бачу наші опущені плечі. Пилом припали подоли наших пальт. Моя мама. Моя сестра. Я.

Розділ 1

КРИХІТКА

Батьки хотіли хлопчика, а народилась я.

Дівчинка. Третя донька, яку ніхто в сім'ї не просив.

«Добре, що маєш мізки, бо з вродою тобі не надто пощастило», — часто нагадує мені мама. Може, вона хоче сказати, що я ніколи не стану вродливою? А може, цей комплімент в обгортці критики — її спосіб спонукати мене вчитися старанніше. Заохочення через застереження. Можливо, вона прагне врятувати мене від якогось невидимого фатуму. Чи просто хоче дати мені краще зрозуміти, ким я можу стати.

— Навчишся готувати іншим разом, — казала вона, коли я просила навчити мене плести халу, чи смажити курку, чи варити вишневе варення, яке вона закручує влітку й відкладає на інші пори року. — Тобі час іти до школи.

Сьогодні я стою перед дзеркалом у ванній, чищу зуби, збираюся в школу. Розглядаю себе у дзеркалі. Невже